

Cahová, Dagmar

K postavení a vývoji Junáka v souvislosti s vytvářením jednotné organizace mládeže (1945-1950)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1964, vol. 13, iss. G8, pp. [157]-174

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111730>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DAGMAR CAHOVÁ

K POSTAVENÍ A VÝVOJI JUNÁKA V SOUVISLOSTI S VYTVÁŘENÍM JEDNOTNĚ ORGANIZACE MLÁDEŽE (1945 — 1950)

Vývoj mládežnického hnutí v období přerůstání naší revoluce je po stránce politické charakterizován především úsilím KSČ o vytvoření a upevnění jednotné organizace mládeže. Boj o jednotnou organizaci mládeže probíhal ve složitých podmínkách, za nichž byly v prudkých politických bojích postupně uskutečňovány zásadní přeměny sociální struktury naší společnosti, které se současně bezprostředně vztahovaly na veškerý život mládeže.

Mládež jako otevřená biosociální skupina¹ byla vždy a je ve svém vývoji ovlivňována společenským vývojem; současně však mládežnické hnutí svým podílem ovlivňuje uskutečňování společenských změn. I u nás byl vývoj Svazu mládeže ovlivňován celým průběhem revoluce, ale zároveň jednotná mládežnická organizace jako nedílná součást celého revolučního hnutí svým specifickým podílem na průběh revoluce působila. Proto nelze podat vědecký rozbor mládežnického hnutí bez hlubokých znalostí všech objektivních i subjektivních podmínek společenského vývoje.²

Historii vzniku a vývoje jednotné organizace mládeže nelze však hodnotit ani bez rozboru veškerého mládežnického hnutí u nás, bez přihlídnutí k činnosti ostatních organizací mládeže, které v letech 1945—1948 pracovaly a ovlivňovaly naši mladou generaci. Zúžení pozornosti pouze na historii Svazu české mládeže (SČM) či Svazu slovenskej mládeže (SSM) vede mimo jiné nutně k tomu, že pak nelze ani správně ukázat úsilí strany o získání většiny mládeže pro svůj program, úsilí, které vyvíjeli komunisté i v jiných organizacích mládeže, než byl SČM, často právě v boji proti vedení těchto organizací. Nelze dále zapomínat na to, že značná část členů SČM, kteří své kulturní zájmy uplatňovali v souborech SČM, byla současně organizována ve sportovních organizacích, např. v Sokole, DTJ atd.³

V úsilí historiků mládežnického hnutí, kteří se soustřeďovali výhradně jen na dějiny Komsomolu či v pozdějším údobí Svazu mládeže a prakticky zcela pomíjeli jiné organizace sdružující mládež, se kromě snahy podat urychleně společensky potřebný přehled vzniku a vývoje SČM projevovalo nesprávné, v podstatě sektářskou tendencí ovlivněné hledisko, běžné v celé historické práci v období kultu osobnosti, kdy se pozornost historiků soustřeďovala jen k dějinám KSČ a organizacím jí přímo ovlivňovaných.

Tendence zužovat problematiku mládežnického hnutí pouze na organizace bezprostředně řízené komunistickou stranou šla tak daleko, že nebyla věnována větší pozornost dokonce ani studiu dějin těch organizací mládeže, které byly kolektivními členy SČM. To se týká především Svazu vysokoškolského studentstva a Junáka.⁴

V tomto příspěvku si všímám některých otázek dosud téměř zcela opomíjené problematiky vývoje Junáka,⁵ který byl kolektivním členem SČM. Vývoj této organizace má pro historii naší mládeže zvláštní význam. Šlo totiž o organizaci, která sdružovala mladé lidi nejen ve věku, kdy mohli být členy SČM, ale také děti ve věku od 7 do 14 let. Proto se o historii skautských organizací mluví i v souvislosti s historií dětského hnutí.⁶ Studium vývoje Junáka je dále důležité i z hlediska problematiky boje za jednotu naší tělovýchovy. Ve všech prohlášeních Ústředního národního tělovýchovného výboru (ÚNTV) z let 1945—1946 se zdůrazňuje, že sjednocená tělovýchova má zahrnovat všechny „tělocvičné, sportovní a skautské organizace“. Otázka zapojení Junáka do Svazu mládeže byla v letech 1945 a 1946 předmětem sporů mezi představiteli různých tělocvičných a sportovních organizací. Některé tělovýchovné organizace — např. D.T.J., Sokol — využily začlenění Junáka do SČM a jeho odmítnutí pracovat v ÚNTV za záminku ke svému odmítavému postoji ke sjednocení tělovýchovy.⁷

Studium vývoje Junáka v letech 1945—1948 je poučné i proto, že se v něm, přímo v jeho orgánech a oddílech, velmi zřetelně odrážel složitý proces politické diferenciaci mládeže v období přerůstání naší revoluce. Byla to totiž organizace poměrně velká, která sdružovala značný počet naší mládeže.⁸

Kritické hodnocení vývoje Junáka je potřebné z hlediska nutnosti nového pohledu na vývoj našeho mládežnického hnutí, jak vyplývá z celé kritiky období kultu osobnosti a z potřeby odstranit všechny jím způsobené deformace, jak v teoretické — a tedy i v historiografické, tak v praktické činnosti komunistických a dělnických stran.

Pokud jde o studium historie skautského hnutí u nás, máme dnes prakticky k dispozici — kromě archivního materiálu — na jedné straně starší skautskou literaturu, která hodnotí význam Junáka jednostranně kladně,⁹ a pokládá skauting nekriticky za jediný vhodný výchovný systém vyhovující zájmům mládeže, na druhé straně pak existuje u nás literatura z období kultu osobnosti,¹⁰ která jednostranně z dogmatickosektářského hlediska zamítá nejen komunistickému hnutí nepřátelskou ideologii, jež se projevovala v mnoha skautských organizacích, ale odmítá i všechny jimi používané, některé nesporně úspěšné, metody práce s mládeží, kterých v minulosti využívalo i komunistické hnutí například při zakládání a v práci oddílů Spartakových skautů práce,¹¹ a kterých by bylo možné využívat i dnes v pionýrských organizacích.

Kritický historický rozbor skautingu u nás by nepochybně přispěl ke správnějšímu poznání vývoje našeho mládežnického hnutí ve větší jeho šíři. Měl by však význam i pro řešení některých současných problémů souvisejících s prací mezi mládeží, zvláště při hledání vhodných metod pro zájmově diferencovanou mimoškolní výchovu dětí. Proto je tento příspěvek, v němž si všímám jen některých otázek vývoje Junáka, především otázky názorové diferenciaci ve skautském hnutí u nás, i příspěvkem k diskusím o práci Svazu mládeže a Pionýrské organizace, které probíhají v našem tisku.¹²

I. K otázce kolektivního členství Junáka v SČM

Junácká organizace, která byla v listopadu 1940 nacistickými okupanty rozpuštěna, zahájila svoji činnost ihned po osvobození republiky. V poměrně krátké době byla obnovena a doplněna organizační struktura orgánů Junáka. Již v létě 1945 začaly pracovat Junácké lesní školy pro výchovu nových vedoucích.¹³ Kon-

cem roku 1945 měl Junák 144 922 a v roce 1946 již 177 589 registrovaných členů.¹⁴ Junák představoval tedy velmi silnou, na vůdcovském principu založenou a pevně semknutou organizaci.

K obnovení činnosti a k poměrně velkému rozmachu skautského hnutí došlo u nás v době, kdy současně vznikl Svaz mládeže, který sdružoval v roce 1946 téměř 450 000 členů,¹⁵ v době, kdy KSČ vyvíjela veliké úsilí o vytvoření jednotných masových organizací, mezi nimi i jednotné organizace mládeže a jednotného tělovýchovného hnutí. Právě sjednocovací snahy na těchto dvou úsecích našeho veřejného života se obě dotýkaly bezprostředně Junáka. Svým charakterem byl Junák jednak organizací převážně mládežnickou, i když organizoval kromě dětí a mládeže i dospělé osoby,¹⁶ jednak byl současně i organizací v nejširším slova smyslu tělovýchovnou, která byla v minulosti počítána a často i organizačně spojována s jinými tělovýchovnými organizacemi (například skauti DTJ, Spartakovi skauti práce začlenění do FPT atd.). Od počátku naší obnovené samostatnosti se v českých zemích rozpoutal doslova boj o Junáka, o jeho organizační zapojení k SČM, či k ÚNTV.

Značně odchylná situace v tomto směru byla na Slovensku, kde se stal Junák již v roce 1945 na základě rozhodnutí svého ustavujícího sněmu v Bánské Bystrici kolektivním členem SSM a současně členem ÚNTV.¹⁷

Umělé vyhrocení otázky zapojení Junáka „buď do SČM, či do ÚNTV“, jak se rozvinulo v českých zemích, bylo ovlivněno v rozhodující míře snahou jednotlivých politických stran zachovat si vlastní tradiční tělovýchovné organizace. Lidovecký Orel vůbec odmítl vstoupit do ÚNTV s odůvodněním, že jde o organizaci především ideově výchovnou, založenou na křesťanském světovém názoru. Toto výchovné poslání prý by nemohl plnit v rámci sjednocené tělovýchovy. Sociální demokraté si zachovali svůj DTJ se zdůvodněním, že se spojí, až to učiní všechny ostatní strany, při čemž se zejména odvolávali na postoj Orla v této otázce. Národní socialisté byli v roce 1945 pro sjednocení s představou, že si v Sokole, který se měl stát vzhledem k národní tradici jedinou tělovýchovnou organizací, zachovají rozhodující vliv.¹⁸ Komunistická strana byla za této situace skutečně jedinou politickou stranou, která neobnovila svoje tělovýchovné organizace — FPT a doporučovala svým členům, aby cvičili v Sokole.

Situace v naší tělovýchově v poválečném období byla nadto komplikována i vzájemnou revnivostí jednotlivých tělovýchovných organizací. Ta se velmi zřetelně projevovala ve vztazích Sokola a Junáka.¹⁹ Předmětem sporu byla snaha Sokola zavádět v některých svých oddílech skautské metody, na něž si výhradní právo dělal Junák.

V otázce organizačního zapojení Junáka do SČM, či k ÚNTV nebylo zcela jednoznačné ani stanovisko vedení Junáka. Jeho představitelé se sice krátce před začátkem pražského povstání sešli s představiteli ilegálních vedení jiných sportovních organizací a vydali 5. května 1945 společné prohlášení o nutnosti zřídit jednotnou organizaci tělesné výchovy a sportu, která „bude jedním z nezbytných předpokladů nového národního života“.²⁰ Představitelé Junáka se zúčastňovali i prvních schůzí Ústředního národního tělovýchovného výboru, který se ustavil 9. května 1945. Na těchto schůzích zaujímalí však velmi zdrženlivé stanovisko a zdůrazňovali, že v Junáku nejde jen o otázky tělovýchovné, ale spíše o otázky „výchovy mravní“. Je ovšem pravda, že tělovýchovná činnost byla jen jednou ze složek celého systému skautingu. Junák též vyzýval své členy, aby základní tělesnou výchovu pěstovali v Sokole, v DTJ atd.

Na schůzce zástupců tělovýchovných organizací, která se konala v pražském Autoklubu 15. srpna 1945 za přítomnosti ministrů profesora Zd. Nejedlého a armádního generála Ludvíka Svobody, se zástupce Junáka začal odvolávat na to, že se Junák jako celek začlení do Svazu mládeže a že tedy nemůže být současně členem připravované jednotné tělovýchovné organizace.

V této době probíhala již jednání vedení Junáka se Svazem mládeže. Představitelé SČM nabízeli Junáku, aby organizoval skautskou výchovu veškeré mládeže do 15 let, před jejím vstupem do SČM. Měl tedy být jedinou dětskou organizací SČM. Tento návrh vedoucí Junáka odmítli s odůvodněním, že junáctví je hnutí výběrové založené na přísné dobrovolnosti.²¹ Současně však zástupci Junáka při jednáních se Svazem mládeže ještě i v této době poukazovali na nevyjasněnou otázku sjednocení tělovýchovy mládeže.

Skutečný cíl, který sledovalo v letech 1945–1946 vedení Junáka, bylo nesporně zachování Junáka jako samostatné organizace. Zřetelně zdůraznil tuto linii tehdejší náčelník Junáka R. Plajner v článku „Úsilí Junáka o samostatnost“.²² V článku dokonce tvrdil, že „Junácký sněm (který schválil kolektivní členství Junáka v SČM — pozn. D. C.), třebaže nerad, vzal rozhodnutí vlády na vědomí, a když nebylo možno zachovati naprostou samostatnost a volnost jednání, volil ze dvou let zlo menší . . .“ Příznačné přitom je, že k tomuto otevřenému projevu došlo koncem roku 1946, tedy v době, kdy nekomunistické strany vedly již otevřený útok proti jednotě mládeže.

Do jaké míry se v souhlasu se zostřováním politického boje měnilo stanovisko junáckého náčelníka — pravicově zaměřeného sociálního demokrata — v průběhu roku 1946, svědčí srovnání jeho citovaného stanoviska z konce roku 1946 s jeho článkem z prosince 1945, v němž psal: „Dohoda o členství Junáka ve SČM byla přijata našimi činovníky i junáckou mládeží radostně a s uspokojením. Ze všech písemných projevů je zřejmo, že si mládež opravdu přeje jednotné výchovné organizace . . .“²³

Je nesporné, že stanovisko junáckého náčelníka z konce roku 1945 v podstatě odpovídalo skutečné náladě velké části junáckého členstva, k němuž museli přihlížet i v podstatě konzervativní funkcionáři junáckého vedení.

Začlenění Junáka jako kolektivního člena do SČM bylo odrazem celé objektivní revoluční situace v prvním roce po osvobození republiky i důsledkem působení subjektivních faktorů, k nimž patřila skutečná touha mladých lidí po jednotě i organizované cílevědomé úsilí mladých komunistů-junáků.

V mnoha krajích bylo v roce 1945 pravidlem, že členové Junáka pracovali od květnových dnů také ve vznikajících svazáckých organizacích i v orgánech SČM. Tak byl například na první krajské konferenci SČM v Brně v roce 1945 zvolen předsedou KV SČM vyšší junácký činovník Josef Solař, organizaci svazáckých brigád na pomoc žním v pohraničí v letech 1945 a 1946 prováděla členka KV SČM a členka ZJR Julie Marková atd. V některých okresech, např. na Liberecku, Kolínsku, existovala od osvobození úzká spolupráce celých svazáckých skupin a junáckých oddílů, byly zřizovány i společné klubovny SČM a Junáka. Ve všech krajích docházelo pak k četným společným akcím obou tehdy největších mládežnických organizací.

Organizované a cílevědomé úsilí o sjednocení Junáka a SČM vyvíjeli v této době zejména junáci-komunisté a spolu s nimi i četní bezpartijní, i příslušníci některých jiných politických stran. Tak byly kupříkladu v kursech Lesní školy konaných v létě 1945 v Jinošově na Moravě vypracovány a schváleny všemi

přítomnými rezoluce žádající začlenění Junáka do SČM a vyzývající ústředí, aby tento krok organizačně uskutečnilo.

Snaha o zapojení Junáka do Svazu mládeže byla podporována současně i z vládních míst, především ministrem školství a osvěty, jemuž resortně podléhaly otázky výchovy mládeže.

Za této situace došlo v září 1945 k vzájemné předběžné dohodě zástupců SČM a Junáka o kolektivním členství Junáka ve Svazu české mládeže.²⁴

Dohoda o kolektivním členství byla schválena sjezdy obou organizací. Na valném sněmu Junáka, konaném 9.—10. února 1946, byly přijaty i nové stanovy, v nichž byla zakotvena zásada kolektivního členství v SČM. Prvního sjezdu SČM, který zasedal v Praze ve dnech 21.—24. března 1946, se zúčastnilo spolu s delegáty svazáckých organizací i 91 delegátů Junáka. Na sjezdu pracovala junácká komise, která vypracovala rezoluci, v níž byly konkretizovány zásady vzájemné spolupráce SČM a Junáka. Rezoluce byla jednomyslně schválena plénem sjezdu, který zároveň zvolil zástupce Junáka do ÚV SČM i do ústředního výkonného výboru Svazu.²⁵

Kolektivní členství Junáka ve Svazu mládeže bylo z hlediska sjednocovacích snah úspěchem pokrokových sil v mládeži. Zásada kolektivního členství odpovídala objektivním a subjektivním podmínkám v dané etapě vývoje naší společnosti, konkrétně pak zvláště tehdejšímu stavu mládežnického hnutí u nás. Úplné organizační sjednocení nebylo v té době vzhledem k celkovému stavu třídní a politické rozrůzněnosti naší mládeže možné a nebylo by ani správné.

Kolektivní členství Junáka v SČM kladně ovlivnilo další spolupráci členstva obou organizací, jež se projevila v roce 1946 ve větším počtu společných akcí, které měly značný společenský význam. Tak se zintenzivnilo zapojení junáckých oddílů do budovatelské práce pro republiku. Junácké oddíly spojovaly letní táboření s ničením kůrovce, se sběrem lesních plodin, s pomocí při žňových pracích apod. Veliký úspěch měla zvláště zemědělská soutěž uspořádaná Zemskou junáckou radou v Brně v létě 1946. Její výsledky byly vysoce oceněny ministerstvem zemědělství.²⁶ V druhé polovině roku 1946 byla vypracována ústředím Junáka ve spolupráci s ÚV SČM „Junácká dvouletka“, v níž se mimo jiné junáci zavázali odpracovat 20 milionů hodin pro republiku. V zapojení do budovatelské práce nebylo skautské hnutí v českých zemích výjimkou. Velmi obětavě pracovali na znovuvýstavbě též polští „harceři“, jak o tom svědčí účast této skautské organizace na výstavbě válkou zničené Varšavy.²⁷

Junácké oddíly u nás se zúčastňovaly v té době i některých vyloženě politických akcí pořádaných SČM. K nim patří zejména účast pražských junáků na známém svazáckém Majáles v květnu 1946, který se stal podnětem k otevřenému vystoupení národně socialistické strany proti SČM. Vedení této strany také ostře vytýkalo junáckým funkcionářům účast na této svazácké akci.²⁸

Vzájemný boj našich politických stran o získání co největší části mládeže, který se od poloviny 1946 projevoval již přímými otevřenými útoky nekomunistických stran na Svaz mládeže, zasáhl i do vývoje Junáka. Urychlil a prohloubil proces ideologické a stranicko-politické diferenciacie členstva této mládežnické organizace.

II. K otázce ideové diferenciacie v našem skautském hnutí

V letech 1945—1948 představoval u nás „Československý Junák — svaz skautů a skautek“ prakticky jedinou skautskou organizaci, která ovšem, stejně jako Svaz

mládeže, byla rozdělena na dvě samostatné národní organizace, českou a slovenskou. Na Slovensku pak působila zprvu ještě organizace Woodcraftu,²⁹ která však měla nepatrný počet členstva.

Toto organizační sjednocení našeho skautingu nebylo výsledkem poválečného vývoje. Došlo k němu již v době tzv. druhé republiky. Bezprostředně po mnichovské zradě byla zakázána činnost komunisticky zaměřeného skautingu, který měl u nás svoji dobrou tradici.

Již po první světové válce vznikly vedle Svazu junáků-skautů, vedených A. B. Svojsikem, četné skautské organizace hlásící se k socialistickému názoru, které vytvořily Federaci československých skautů. K jejím nejpokrokovějším složkám patřili Skauti práce, v jejichž čele stál soudruh František Pišek, a Sdružení socialistických skautů, v čele s anarcho-komunistickou skupinou J. Štychem, Landovou-Štychovou a dr. Vrbenským.

Po I. spartakiádě na Maninách, konané v červnu 1921, při níž pořadatelskou a zdravotnickou službu konali Skauti práce, začala Federace dělnických tělocvičných jednot (FDTJ) — přeměněná v roce 1926 na Federaci proletářské tělovýchovy (FPT) — zakládat oddíly Spartakových skautů. V roce 1924 došlo ke sjednocení obou komunistických skautských organizací a k vytvoření Spartakových skautů práce (SSP).³⁰ Tato organizace byla v období mnichovské zrady zakázána současně s celou FPT. V době druhé republiky byla zastavena i činnost skautů DTJ.

Ostatní skautské organizace byly sjednoceny v lednu 1939 ve spolku „Junáček-český skaut“. Stalo se tak na nátlak profašistické vlády Národní jednoty, avšak v zásadě se souhlasem vedení slučovacích skautských organizací. Jednotnou organizaci vytvořily: Svaz junáků — skautů a skautek RČS (zakladatel A. B. Svojsík), Československá obec Junáků volnosti (vedená národně socialistickou stranou), Liga katolických skautů (organizace Čs. strany lidové), Svaz Svehlových junáků (poměrně malá skautská organizace strany agrární) a některé jiné málo početné organizace. Byly to tedy v podstatě ty skautské organizace, které politickým zaměřením odpovídaly programu stran, které se po mnichovské zradě sloučily ve stranu Národní jednoty.

Určitou samostatnost v této sjednocené organizaci si uhájili katoličtí skauti dohodou o zřízení tzv. homogenních oddílů, tj. oddílů složených výhradně ze skautů katolíků, které měly i své duchovní rádce-kněze.

Znalost politické a jí v podstatě³¹ odpovídající organizační diferenciace předválečného skautingu u nás a zvláště historie jeho sjednocení v roce 1939 je důležitá pro hlubší pochopení vývoje Junáka v době 1945—1948. Po osvobození obnovil totiž Junák svou činnost, zakázanou okupanty v roce 1940, v podstatě ve stejné podobě, jaká byla vytvořena v době druhé republiky. Zachoval i statut homogenních oddílů a duchovní radu při ústředí. Prakticky nezměněn zůstal i hlavní kádr junáckých funkcionářů vychovaných v duchu vládní ideologie předmnichovské republiky.

Tato organizační jednotka skautingu nebyla v zásadě narušována po roce 1945 politickými stranami. KSČ, která hájila zásadu sjednocení tělovýchovy, neobnovila činnost FPT, a proto ani ne činnost Spartakových skautů práce. Junáci, kteří byli před válkou členy KSČ, i ti, kteří se jimi stali po květnové revoluci, vyvíjeli tuto svoji zájmovou činnost nadále v Junáku. Lidová strana, která hájila sice samostatnost Orla, neměla vzhledem ke statutu homogenních oddílů důvod k obnovování činnosti samostatného katolického skautingu. Ani národní socialisté ne-

obnovili své Skauty volnosti, protože se v otázkách tělovýchovy orientovali především na ovlivnění Sokola.

Určitou výjimkou byla snaha sociálně demokratické tělovýchovné organizace DTJ, která se pokoušela po osvobození zakládat vlastní skautské oddíly, i když dosti velký počet činovníků Junáka byl organizován v sociálně demokratické straně.³² Tyto snahy DTJ — obdobné snahám Sokola o uplatňování skautských prvků v některých oddílech — neměly však velký úspěch.

Skauting zůstal tedy u nás po osvobození sice organizačně sjednocen, byl však nadále ideologicky a politicky vnitřně diferencován. Junák zůstal i po svém začlenění do SČM nadále členem Mezinárodní skautské kanceláře se sídlem v Londýně,³³ která registruje všechny skautské organizace hlásící se k Baden-Powellově systému. Zástupci našeho Junáka se i nadále zúčastňovali práce této instituce, jejich mezinárodních konferencí a jamboree.

Politický boj v období přerůstání revoluce — zejména pak úsilí jednotlivých politických stran o získání mládeže — se za tohoto stavu v Junáku projevoval vnitřní ideologickou a politickou diferenciací činovníků a členstva v této jediné skautské organizaci. Úsilí jednotlivých stran ovlivňovat politickou orientaci Junáka bylo zaměřeno především na získání pozic v jeho orgánech a vlivu prostřednictvím činovníků a členů organizovaných v těchto politických stranách. Nechyběly však přitom ani pokusy některých stran vyvíjet na Junáka i vnější nátlak. Typický v tomto směru byl pokus Demokratické strany, která nabídla slovenskému Junáku, že bude financovat jeho činnost, jestliže se nezúčastní stavby Tratě mládeže. Nutno říci, že pokrokové síly slovenské mládeže dosáhly toho, že tato nabídka byla i ve velmi svízelné hospodářské situaci Junáka odmítnuta.³⁴

Vnitřní politický boj v Junáku probíhal za podstatně jiných podmínek, než tomu bylo v ostatních zájmových a rovněž ideově a politicky nejednotných organizacích, jako byl např. Svaz vysokoškolského studentstva. Odlišnost spočívala v samotných principech, na nichž byla založena skautská organizace. Šlo o organizaci budovanou na vůdcovském systému, důsledně uplatňovaném od ústředí až po vedoucí oddílů, v níž měl i po osvobození³⁵ náčelník chlapeckého a náčelník dívčího kmene velikou pravomoc a autoritu. Členstvo Junáka bylo vedeno k přísné kázní. Pro její uplatňování je příznačné, že před valným sněmem Junáka, konaném v únoru 1946, použil ústřední náčelník pro vysvětlení podstaty kázně obměněné definice používané v armádě předmnichovské republiky: „... kázeň je vědomé podřízení vlastní vůli vůli vyšší, vůli odpovědné . . . , je hrdé vědomí junáckého činovníka, že se dává bezvýhradně do služeb celku . . .“³⁶

Bylo proto správné, že se komunisté a spolu s nimi i jiní pokrokově orientovaní činovníci a členové Junáka snažili po osvobození prosadit zásadu decentralizace a současně i demokratizace této mládežnické organizace.

Bezprostředně po osvobození republiky byly k tomu vytvořeny vhodné objektivní podmínky celou revoluční situací u nás. Nadto přišlo do junácké organizace mnoho nových mladých členů, kteří nepoznali činnost v předmnichovské, v podstatě měšťácké organizaci Junák — svaz skautů a skautek RČS. Vystala potřeba nových junáckých činovníků, kteří při vhodném výběru a vhodném školení mohli dát junácké organizaci pokrokový ráz. Zkušenosti z některých okresů, například z Rosicka, ukazují reálnou možnost této cesty. Zde vznikly po roce 1945 nové oddíly Junáka, vedené junáky-komunisty a složené převážně z dětí horníků, které vyvíjely úspěšnou pokrokovou výchovnou činnost. Mnozí bývalí junáci z Rosicka jsou dnes dobrými funkcionáři KSČ.

Komunisté byli však v junácké organizaci v menšině, a nadto vystupovali celkem nejednotně a neorganizovaně. To bylo způsobeno mimo jiné i tím, že komise mládeže KSČ, které strana začala vytvářet koncem roku 1945,³⁷ se převážně soustředily na koordinování práce mladých komunistů v SČM a často zcela opomíjely činnost mladých soudruhů v jiných mládežnických organizacích, zvláště v Junáku. Teprve po Únoru byla při Ústřední komisi mládeže zřízena junácká subkomise.

Za těchto vysloveně subjektivních podmínek se vliv pokrokových sil v Junáku uplatňoval izolovaně, výrazněji jen v jednotlivých okresech. K nim patřilo zejména Liberecko, Kolínsko (kde působil předválečný činovník Sdružení socialistických skautů dr. Cypín-Akela), Rosicko, Zlín a některé oddíly na Valašsku. Nejorganizovanější pokrokovou skupinou v Junáku byli v letech 1945 a 1946 junáčtí činovníci-komunisté v Brně.³⁸ Tato skupina přispěla význačným podílem k uskutečnění částečně decentralizace vedení junácké organizace, jež se projeвило vytvořením Zemských junáckých rad. ZJR na Moravě byla jejich vlivem v letech 1946—1948 fakticky nejpokrokovějším vyšším orgánem Junáka. Úsilí této sice pevně semknuté, avšak početně velmi malé³⁹ skupiny přispělo také, jak bylo dříve uvedeno, k rozhodnutí o vstupu Junáka do SČM. Nemohlo však — vzhledem k uváděným objektivním a subjektivním podmínkám — změnit celkovou politickou orientaci celé skautské organizace. Snaha brněnských činovníků o pokrokové politické zaměření Junáka je patrna z článků časopisu ZJR „Oznamovatel“.

Později se vytvořila skupina mladých pokrokových junáckých činovníků v Praze, která začala 5. května 1949 vydávat časopis „Plameny“, jehož články se vyznačovaly mladistvým radikalismem autorů.

Nejpozoruhodnějším pokusem v předúnorové historii boje o prosazení nové orientace Junáka, která by odpovídala dané etapě naší revoluce a situaci v této organizaci, byl „Junácký manifest“.⁴⁰ Vypracovali ho brněnští soudruzi a schválilo celé zemské náčelnictvo obou kmenů. Dne 25. ledna 1948 byl předložen jako programový návrh odstupujícího vedení zemskému junáckému sněmu. Je to pokus uplatnit hlavní zásady programu vlády Národní fronty v rámci tradičních idejí výchovného systému skautingu. Tak kupříkladu Baden Powelllem nacionalisticky chápanou zásadu skautské služby vlasti spojili autoři Junáckého manifestu s požadavkem plného zapojení Junáka do budovatelského úsilí ve dvouletce, ideu mezinárodního bratrství, která má ve skautingu kosmopolitní charakter, spojili s myšlenkou členství Junáka ve Světové federaci demokratické mládeže a s ideou slovanské vzájemnosti, jak ji tehdy zdůrazňovala KSČ. Manifest byl výzvou k jednotě mládeže a k zachování členství Junáka v SČM.

Junácký manifest, který je možno označit za pokus o ideovou demokratickou reformu Junáka, nebyl však moravským zemským sněmem přijat. Ukázalo se na něm, stejně jako na předcházejícím zemském sněmu v Čechách, že rozhodující většinu mezi politicky aktivními delegáty obou sjezdů tvořili příslušníci nekomunistických stran. Nejorganizovanější a nejbojovnější skupinu tvořili funkcionáři homogenních oddílů, kteří nacházeli pro požadavek zrušení kolektivního členství Junáka v SČM podporu u delegátů organizovaných v národně socialistické straně i u některých sociálních demokratů. Odpor vůči SČM byl v projevech některých delegátů obou zemských sněmů odůvodňován nesouhlasem s usnesením ÚV SČM přijatým na zasedání v Klecanech ve dnech 29.—30. listopadu 1947.

Vystupňování politického boje uvnitř Junáka na přelomu let 1947—1948 bylo důsledkem celkového zostření politické situace u nás. Zvýšení politické aktivity v Junáku bylo však současně dáno i přípravami na nový valný sněm, který se měl konat ve Zlíně (dnešním Gottwaldově) ve dnech 28.—29. února 1948.

Ústřední vedení Junáka připravovalo pro sněm návrh na reorganizaci, podle něhož mělo být, mimo jiné změny, též organizačním řádem pevně stanoveno zřizování zvláštních organizací dospělých — oldskautů — tzv. „Sdružení Junáka“. Tím by Junák — podle organizačního statutu — pözbyl charakter mládežnické organizace po stránce formálně právní a vznikl by „nepolitický“ podložený důvod ke zrušení jeho členství v SČM. V konkrétní politické situaci u nás se stala otázka formy organizace dospělých, kteří chtějí dále provozovat skautování a nemohou být všichni činovníky, otázka řešená skautskými organizacemi ve všech zemích, otázkou vysloveně stranickopolitickou.

V předsjezdovém období se současně s vyhocením politické diferenciacie určité části junáckých činovníků ukázala i jiná stránka ideového působení liberalisticky chápaného skautingu. Zájem převážné části činovníků se na poradách o novém statutu organizace soustředil výhradně na otázky ryze formálního rázu: mají-li oddíly chodit na přehlídku s vlajkami, či bez nich, mohou-li krojovaní junáci nosit punčochy srolované, nebo jen natažené ke kolenům, jak mají vypadat nové odznaky atd. V tomto zaměření předsjezdové diskuse se projevíly důsledky dlouholeté programově apolitické výchovy junáckých činovníků i členů, kteří ve vnějších formách i v izolovaně, abstraktně chápaných zásadách skautingu viděli nejen prostředek, ale přímo cíl skautování.

Za tohoto stavu politického rozvrstvení uvnitř Junáka — tj. při silně pravicově zaměřeném ústředí, při velkém vlivu pevně semknutých činovníků homogenních oddílů s jejich duchovními ráci a činovníků organizovaných v národně socialistické straně,⁴¹ při poměrně velmi malém počtu komunistů a při celkové apolitičnosti většiny členstva a činovníků — se Junák jako celek vyvíjel v letech 1946 až 1947 směrem k politické pravici.

Lednové zemské sněmy v roce 1948 a průběh přípravy na sněm celé české organizace, který se měl konat 28.—29. února v Gottwaldově, nasvědčovaly tomu, že dojde nejen k politickému, ale i k organizačnímu rozštěpení Junáka. To si uvědomovalo i ústřední vedení, které před sněmem v Gottwaldově konstatovalo: „Nebudeme si zastírat skutečnost: uvnitř Junáka jsou již dnes dvě skupiny členů, z nichž jedna dělá náladu pro setrvání v SČM, druhá žádá vůči SČM naprostou volnost jednání.“⁴²

Pokroková skupina v Junáku se v této době začala přiklánět k názoru, že v případě odtržení Junáka od SČM vytvoří vlastní organizaci se socialistickou ideologií při Svazu mládeže.⁴³ ÚV SČM v této době zdůrazňoval, že v případě vystoupení Junáka začne zakládat vlastní pionýrské oddíly.⁴⁴

Řešení těchto otázek spadá již do nové etapy vývoje naší společnosti, kterou zahájily únorové události, které přinesly zároveň i ukončení boje jednotlivých stran o mládež a znamenaly i zásadní obrat v dosavadním vývoji Junáka.

Ústřední náčelnictvo obou kmenů Junáka odmítlo 25. února výzvu ÚAV NF, aby do něho vyslalo své zástupce. Odmítlo také vyzvat své nižší orgány k účasti na práci akčních výborů v krajích, okresech a městech. Dva dny po tomto odmítnutí — dne 27. února 1948 — byl utvořen pokrokovou skupinou pražských junáků za početné účasti činovníků ZJR v Brně Akční výbor ústředí Junáka (AVÚJ).⁴⁵ Jeho složení bylo schváleno ÚV SČM, který získal rozhodnutím ÚAV

NF ze dne 27. února 1948 právo rozhodovat o otázkách všech dříve existujících mládežnických organizací, neboť se stal jedinou pravoplatnou organizací naší mládeže.

Tím skončila první poválečná etapa ve vývoji této skautské organizace.

III. K problematice činnosti Junáka v období 1948—1950 a k vytvoření Pionýrské organizace SČM

Vytvořením Akčního výboru ústředí Junáka začalo nové období junácké organizace. Jeho vznikem však neskončil politickoideologický boj v Junáku. Pokračoval v podstatně jiných podmínkách, objektivně daných zásadními společenskými změnami uskutečňovanými v tomto období, subjektivně pak zvláště úsilím nového vedení dát junácké organizaci novou ideovou náplň, odpovídající nastávajícímu období výstavby socialismu u nás.

Současně však vyvstaly i zcela nové otázky zásadního rázu, vztahující se k problematice Junáka. Již v počátečních dnech začínal spor o to, zda je možné používat skautských metod při výchově dětí ve státě budujícím socialismus. S tímto sporem byla spjata přímo otázka účelnosti existence organizace založené na používání těchto metod.

Teoretický i praktický způsob řešení těchto otázek vztahu k Junáku byl určován vývojem našeho politického života, jak se vytvářel v letech 1948—1950. Vývoj vztahů SČM k Junáku byl výrazně ovlivněn i mezinárodně, konkrétně zvláště výsledky porady pracovníků dětských organizací lidově demokratických zemí, konané v srpnu 1948.⁴⁶ Aplikování rezoluce z této konference v našem mládežnickém hnutí přineslo zřetelný obrat ve vztahu k Junáku, jak se vytvářel bezprostředně od února do srpna 1948.

V únorových dnech vytvoření AVÚJ navázal ve svém politickém programu na úsilí pokrokových činovníků, kteří od roku 1945 pracovali pro zapojení Junáka do Svazu mládeže jako organizace, která má provádět výchovu mládeže od 7 do 15 let a jejíž činovníci mají být řádnými členy SČM. V tomto duchu byla také vypracována dohoda zástupců ústředního výboru SČM a AVÚJ.⁴⁷ Postavení Junáka jako dětské organizace bylo schváleno jednomyslně i celostátní konferencí Svazu české mládeže konané ve dnech 2.—3. dubna 1948 v Praze.⁴⁸

Uskutečňování organizačního zapojení vnitřně politicky nadále rozrůzněné organizace Junáka do SČM nebyl jen organizační, ale především složitý politický úkol. Jeho provádění vedlo k další diferenciaci v junáckých oddílech. Provádění organizačního sjednocení Junáka se SČM setkalo se jednak s odporem té části členstva a činovníků Junáka, kteří již před únorem zaujímalí vyhraněný nepřátelský postoj ke SČM. Mnohé oddíly se nepodřídily usnesení konference SČM a směrnicí nového vedení Junáka. Když nemohly skautovat starým způsobem, tedy se mnohde samy rozešly nebo se pokoušely (již bez stejnokrojů) provádět skauting v rámci jiných institucí, např. táboření v Sokole, v rámci činnosti katolické Charity atd. Na druhé straně se však organizační zapojování junáckých činovníků do organizací SČM setkávalo i s odporem některých svazáckých funkcíonářů. Někteří z nich odmítali přijímat přihlášky činovníků, kteří v minulosti nespolupracovali organizačně s příslušnými orgány SČM. Nečinili rozdílu mezi aktivními a uvědomělými nepřáteli SČM, většinou příslušníky „odborů mladých“ strany lidové a nár. socialistické, a mezi vcelku apolitickými mladými lidmi, kteří byli zmateni politikou předúnorového vedení svých politických stran. Tyto mladé

lidi bylo nejen možné, ale i nutné do Svazu mládeže zapojit a vychovat z nich dobré občany socialistického státu.

Tato tendence byla spojena s celkovým radikalismem, který se projevoval po Únoru u části svazáckých funkcionářů i v představách o dalším vývoji SČM. Tak se vyskytovaly názory, že Svaz mládeže „musí nyní dostat komunistický program“, hovořilo se o nastávajícím „období bolševizace SČM“, o zavedení „prověrky ve všech orgánech a organizacích Svazu“ aj.⁴⁹ Stoupenci těchto levicově sektářských názorů, které byly odmítnuty ústřední komisí mládeže KSC i předsednictvem ÚV SČM, vystupovali též proti všem bývalým činovníkům Junáka a požadovali jejich okamžité nahrazení svazáky, kteří neprošli skautskou výchovou. Tato nedůvěra se vztahovala někdy i na junáky-komunisty.

Stěžejním politickým problémem v Junáku v tomto období byla otázka převýchovy většiny apolitických členů ve stáří od 7 do 18 let, kteří byli ochotni provádět dále skautskou činnost v rámci SČM, kteří však měli již některé představy o pojetí skautingu. AVÚJ začal proto ihned po svém ustavení vyvíjet politickovýchovnou práci s cílem dát organizaci novou ideologickou náplň a zajistit mimoškolní výchovu dětí v Junáku v duchu socialismu. Byl vypracován nový program Lesních škol,⁵⁰ změnilo se složení redakcí junáckého tisku, který začal uveřejňovat spolu s články vysvětlujícími pozitivně nový socialistický program organizace i články kritizující dřívější apolitickou výchovu v Junáku.⁵¹

Současně se snahou převychovat junácké činovníky začal AVÚJ v dohodě s ÚV SČM v letních měsících roku 1948 školit ve svých Lesních školách i svazácké funkcionáře, kteří měli nastoupit na místa vedoucích v nově zakládaných oddílech, případně na místa těch bývalých činovníků Junáka, kteří neskytali záruku, že budou uskutečňovat nový výchovný program AVÚJ. Také při uskutečňování postupné převýchovy bývalých členů Junáka se projevovaly ideologické rozpory. Na jedné straně snaha AVÚJ o uskutečnění postupné převýchovy narážela na nepochopení a někdy i odpor starých činovníků, kteří vystupovali na diskusích o nové náplni Junáka s názory, že „výchova dětí nemůže být politická“, že dřívější náplň „zcela vyhovovala“ atd. Tito činovníci vytýkali členům AVÚJ, že „příliš spěchají“ s kritikou Baden Pellowa systému, že je „nutné nechat čas“ k promyšlení celé otázky atd. Na druhé straně se současně objevovaly u funkcionářů SČM i u některých členů AVÚJ názory, že prosazování socialistických prvků neprobíhá dosti rychle, že není dosti energicky prosazováno. Nová redakční rada Činovníka zahájila o těchto názorech otevřenou diskusi, která se měla stát prohloubením kritiky dřívějšího pojetí skautingu a současně školou junáckých činovníků v duchu nové linie.⁵²

V této době, kdy se u nás pozvolna uskutečňovalo organické zapojení Junáka do SČM, kdy AVÚJ rozvíjel názorový boj o převýchovu členstva Junáka, byla svolána z iniciativy vedení maďarské organizace mládeže do Budapešti konference představitelů dětských organizací lidovědemokratických zemí. Konference, která se konala ve dnech 2.—4. srpna 1948, se soustředila především na kritiku skautingu, který byl ve svém celku označen za „agenturu imperialismu v dětském hnutí“. V souvislosti s touto kritikou byla kritizována i politická koncepce organizace dětského hnutí naší a polské mládežnické organizace. V těchto dvou zemích — jediných v tehdy se tvořící světové socialistické soustavě — existovaly ještě organizace skautského typu — Junák a Harceři.⁵³ V usnesení konference bylo zdůrazněno, že jedině možným typem dětské organizace ve státech budující socialismus jsou školské organizace typu sovětských pionýrů.

Výsledky budapeštské konference byly projednány ÚKM KSČ a poté předsednictvem ÚV SČM a AVÚJ. Z těchto jednání vyplynuly závěry, že u nás bude založena Pionýrská organizace a současně bude vystupňována kritika skautingu.

První pokusné oddíly Pionýra byly zakládány na počátku nového školního roku v září 1948. Některé z nich zakládali přímo pracovníci SČM po dohodě se školskými orgány, jiné vznikaly z dřívějších školských oddílů Junáka, které zakládalo nové ústředí Junáka již v předcházejících obdobích. Proto bývaly také nové pionýrské oddíly nazývány „pionýrské oddíly Junáka“. Junáci činovníci pomáhali při zakládání velké části pionýrských oddílů ve školním roce 1948 až 1949. Aby mohli lépe tento úkol plnit, seznamuje AVÚJ své činovníky s prací Pionýrské organizace Komsomolu v SSSR i obdobných organizací v jiných lidově-demokratických zemích, např. bulharských Septemvrijčat.⁵⁴ Junáci činovníci významně přispěli i k organizování činnosti ve vůbec prvním Domě pionýrů v Československu, který byl otevřen v Brně 15. května 1949.⁵⁵

Pionýrské organizace zakládané SČM v tomto období nebyly v našem dělnickém hnutí zcela novou formou dětské organizace. Mohly v určitém směru — i když ve zcela nových, zásadně odlišných poměrech — navázat na hnutí Mladých průkopníků, dětské organizace založené naší komunistickou stranou v roce 1922, která úspěšně pracovala v době předmnichovské republiky zároveň s organizací Spartakových skautů práce.

Po prvních zkušenostech s pionýrskými oddíly přistoupil Svaz mládeže ve školním roce 1949—1950 k masovému zakládání pionýrských oddílů na školách I. a II. stupně. Ke konci školního roku v červnu 1950 dosáhl počet členů pionýrských organizací 140 000.⁵⁶

Současně s pomocí při zakládání prvních pionýrských oddílů rozvinul ÚAVJ na podzim roku 1948 rozsáhlou ideologickou kampaň kritiky buržoazního pojetí skautingu; ta byla vystupňována zejména v roce 1949. Členové AVÚJ a pokrokoví činovníci nižších orgánů Junáka prosloviли mnoho přednášek s diskusemi, v nichž vysvětlovali činovníkům Junáka historický vývoj v mezinárodním skautingu a jeho ideové zaměření a současně objasňovali i nový program junácké organizace SČM. Kritika liberalistického pojetí skautingu se stala organickou součástí programu junáckých Lesních škol.⁵⁷ Pro potřeby činovníků, kteří se zúčastnili této kampaně, byly vypracovány texty přednášek,⁵⁸ většinou členy AVÚJ.

Oprávněná a z hlediska socialistického světového názoru nutná kritika buržoazní ideologie, která je patrna ve všech spisech Baden-Powella, i kritika Masarykovými názory ovlivněných spisů a projevů a článků A. B. Svojsíka, byla v letech 1949 a 1950 vztahována na veškerou činnost a metody práce skautských organizací. Tato ani ideologicky, ani logicky neopodstatněná generalizace vedla za kultu osobnosti k vytváření obecné nedůvěry ke všem činovníkům Junáka i k junákům-komunistům, kteří zakládali pionýrské oddíly. V důsledku toho zejména v roce 1950 zanechal práce mezi mládeží velký počet pokrokových junáckých činovníků, kteří mohli při nedostatku zkušených vedoucích nových pionýrských oddílů vykonat ještě mnoho společensky prospěšné práce v našem dětském hnutí.

V roce 1950, v době velkého rozmachu Pionýrské organizace ČSM, rostoucí masovým nábořem veškeré školní mládeže příslušného věku, přestaly fakticky existovat junácké oddíly ČSM. Junák v této době představovala již jen skupina činovníků v AVÚJ, v krajských a některých okresních orgánech této organizace.

K prvnímu lednu 1951 byl Junák rozhodnutím ÚV ČSM rozpuštěn, neboť „jeho úkoly plně převzala organizace Pionýr“.

Rozpuštěním Junáka neskončila ideologická kampaň vztahující se k problematice skautingu. V letech 1951—1953, v době, kdy kult osobnosti dosáhl v mezinárodním hnutí i u nás svého vrcholu, nabyla však značně jiného obsahu i forem, než v předcházejících letech. Ideologická kampaň byla prováděna v této době většinou svazáky a novými funkcionáři Pionýra, kteří ne dostatečné znalosti skautského hnutí a na nich založenou věcnou kritiku nahrazovali většinou jen používáním silných slov. Typickým příkladem tohoto způsobu kritiky je brožura „Skauting ve službách podněcovatelů války“.⁵⁹ Ideologické a politické odsouzení skautingu je zde prováděno jednak pomocí ne dost přesvědčivé interpretace citátů z Baden Powella a A. B. Svojsíka, jimž je mnohdy dáván i zcela jiný význam. Tak dospívá autor například na základě výroku A. B. Svojsíka: „Pravím dále: více primitivismu, pryč se vši zchoulostivělostí, padělanou nádherou a hračkami,“ k závěru, že tato slova „vyjadřují nenávisť k lidskému umu, dovednosti a vynalézavosti. Vyjadřují odpor k ovládnutí vědy a techniky, aby sloužila člověku a společnosti“.⁶⁰ Tento způsob „kritiky“ nutně vyvolával rozhořčení a zatrpklost i lidovědemokratickému zřízení oddaných Junáků, kteří věděli, jak veliký význam přikládal skauting právě zvládnání zvláště přírodovědeckých znalostí.⁶¹ Politická „argumentace“ autora této brožury v kapitolách snažících se dokázat „záškodnický charakter“ Junáka se opírala o výňatky z procesů s některými junáckými činovníky tohoto období. Forma výpovědí obžalovaných i dotazy a komentáře prokurátora v citované brožuře⁶² jsou silně ovlivněny způsobem, jímž byly v té době vedeny politické procesy, jež byly po XII. sjezdu naší komunistickou stranou zásadně odmítnuty. Způsob kritiky, jak je obsažen v této brožuře, oslaboval jinak nesporně potřebnou kritiku buržoazního skautingu, kterou začal uskutečňovat AVÚJ již před zmíněným hudapešským zasedáním pracovníků organizací mládeže evropských lidově demokratických zemí.

Přímým důsledkem takto prováděné kritiky skautingu bylo i odmítavé stanovisko funkcionářů ČSM a pionýrských vedoucích ke všem výchovným metodám používaným při skautingu vůbec. Zapomínalo se zcela na to, že některých z těchto metod vhodně využíval i rudý skauting v předmnichovské republice, že také z řad mládeže, která své mladistvé zájmy uplatňovala ve skautských organizacích, vyrostl i větší počet oddaných členů a funkcionářů strany, z nichž mnozí dodnes zastávají významná místa v našem stranickém a veřejném životě.⁶³

Naše mladé pionýrské hnutí se současně také málo učilo ze zkušeností hnutí Mladých průkopníků. Někteří pionýřští vedoucí se například dopouštěli často obdobných chyb, které byly odsouzeny KSČ již v minulosti, například na VI. sjezdu KSČ. Na tomto sjezdu bylo v souvislosti s rozbořem problematiky práce mezi dětmi řečeno: „Až dosud měl Komsomol nesprávné názory na práci s dětmi. Mysleli jsme, že když Svaz mládeže je vedoucí politickou organizací, že právě i děti mají tvořit jakousi dětskou politickou stranu. Jestliže Komunistický svaz mládeže pracoval frakčně ve sportovních organizacích, žádá se frakční práce i od osmi- až devítiletých dětí. Jestliže strana vydávala usnesení, musela se tato přenášet i do dětského hnutí. To vše bylo příčinou krize pionýrského hnutí.“⁶⁴

V současné době, kdy strana pomáhá i naší mládežnické organizaci překonávat nesprávné metody práce s mládeží i s dětmi, kdy se rozvíjejí diskuse o nutnosti umožnit větší zájmovou diferenciaci činnosti ČSM i Pionýrské organizace. je

žádoucí, aby byly kriticky hodnoceny kladné i negativní zkušenosti celého dosa-
vadního vývoje pokrokového hnutí mládeže u nás. Mnohé z nich — včetně
zkušeností z „rudého skautingu“ by bylo možné uplatnit i v našem socialistickém
státě v práci ČSM i v Pionýrské organizaci ČSM.

POZNÁMKY

¹ Mládež jako otevřená biosociální skupina je charakterizována především věkem a jím
danými fyzickými i duševními vlastnostmi. Tato biologická stránka je doplňována a ovliv-
ňována stránkou sociální. Společenské specifikum mládeže vyplývá z období postupného ži-
votního osamostatňování a zapojování do pracovního procesu. Problémy zajištění vlastní
hmotné existence a perspektivy uplatnění ve společenském dění, společně každé mladé gene-
raci, jsou určovány zpravidla společenským prostředím, z něhož mladý člověk vyšel. Proto
je i mládež v třídních společnostech třídně diferencována. Proto však současně i různé gene-
raci, vyrůstající společně v určitém historickém období, mají i své odchylné rysy. Srovnej
D. Cahová, *K významu biosociálních skupin v sociální struktuře společnosti*, Demografie,
1965, č. 1.

² V této souvislosti je vhodné připomenout, že k vědeckému rozboru činnosti mládežnic-
kého hnutí nestačí znalost období čerpaná z brožurkové literatury. Pokud se historikové mlá-
dežnického hnutí opírají o poznatky jiných badatelů (historiků, ekonomů, sociologů atd.), musí
přihlížet ke skutečně vědeckým studiím. Pro období 1945—1948, jímž se zabývá tento příspě-
vek, odkazují zejména na sborníky *Vznik a vývoj lidové demokratického Československa*,
ČSAV, Praha 1961 a *Základní teoretické otázky výstavby socialismu a komunismu ve světle
výsledků společenských věd*, ČSAV, Praha 1962.

³ Ve statistice obsažené ve zprávě o činnosti Svazu mládeže v roce 1948 (Mladá fronta,
1949), jsou uváděna tato čísla o organizovanosti členů SCM v tělovýchovných a sportovních
organizacích (v procentech):

Organizace	Rok 1947	Rok 1948
Junák	6,1	8,6
Sokol	13,6	19,1
DTJ	1,9	—
Svaz brannosti	13,7	12,7
Sportovní kluby	8,8	9,4
Orel	0,4	—

⁴ I v práci Josefa Bartoše *Československý svaz mládeže v letech 1945—1955*, Mladá fronta,
1958, která podává faktograficky dosud nejúplnější chronologický přehled vývoje ČSM, je
věnováno doslova jen několik málo řádků otázkám Junáka na str. 31, 81, 104—105, 115.
Stručný přehled vývoje Junáka v letech 1945—1948 podává i práce Josef Michňák—Ladislav
Nikliček, *Příspěvek k historii mládežnického hnutí v ČSSR*, Praha 1962, Mladá fronta, str. 18
a 19.

⁵ Používám v tomto článku zkráceného názvu Junák pro označení organizace založené
A. B. Svojsíkem, která v letech první republiky měla název Svaz Junáků — skautů a skautek
RČS, od ledna 1939 do zániku v roce 1940 nesla název Junák — český skaut, a po osvobození
republiky Československý junák — svaz skautů a skautek, od roku 1946 používala někdy také
název Junák — Ústředí skautské výchovy SCM.

⁶ Srovnej František Budský, *Historie dětského pokrokového hnutí*, Mladá fronta, 1961,
Hana Mejdrová, *Z dějin československého Komsomolu (léta 1924—1929)*, Mladá fronta, 1961,
kap. III/3.

⁷ Srovnej L. Vaverka, *Sjednocení tělesné výchovy*, Předvoj, časopis DTJ, roč. 1946, čís. 3,
4, 5, 6. Dále Alois Menšík, *Boj o sjednocení naší tělovýchovy po osvobození a její růst po
roce 1948*, Brněnský archivní věstník, 1960, 2.

⁸ V literatuře podávající přehled vývoje SČM bývá zpravidla uváděn počet členstva Junáka na 250 až 300 000. Tato čísla, převzatá z tehdejšího svazáckého tisku, například z MY 46 z 16. III. 1946 (Josef Michňák—Ladislav Niklíček, l. c., str. 18) nebo z junáckého tisku (např. Činovník 1945, č. 1—2, str. 2), jsou nadsazena. Skutečný počet registrovaných členů Junáka dosáhl nejvyššího počtu v roce 1946, a to 177 589 členů. (Blíže viz pozn. č. 14.)

⁹ Z velkého množství skautské literatury uvádím jen základní: R. Baden-Powell, *Na pouti za úspěchem*, Praha 1924; Thompson-Seton, *Duch lesů* (Původ a podstata skautingu), Praha 1922; A. B. Svojsík—B. Novák, *Základové skautingu*, Praha 1920. Nejpodrobnější přehled skautské literatury podává Noni (vlastním jménem Kleinwächter, D. C.), *Skautská a příbuzná literatura československá a cizí*, Brno 1938.

¹⁰ Nejznámějším příkladem dogmaticky sektářského způsobu kritiky skautingu, jak byla prováděna v době kultu osobnosti, je objemnější brožura Aloise Poledňáka, *Skauting ve službách podněcovatelů války*, Mladá fronta, 1953.

¹¹ Srovnej Vilém Mucha, *K dějinám dělnického tělovýchovného hnutí*, Orbis, 1953, kap. Rudý skauting, str. 162 a n., František Budský, l. c., kap. XII — Spartakovi skauti práce, str. 129 a n.

¹² Viz například ročníky 1962 a 1963 časopisů *Život strany*, *Socialistická škola*, *Mladý svět* atd.

¹³ Jiří Dvořák-Sopka, *Lesní školy a kursy v roce 1945*, Činovník, roč. 1945, čís. 2, str. 5.

¹⁴ Změny ve stavu členstva Junáka byly podle registrace v ústředí (Archiv ÚV SČM, 1948-2/22) tyto:

Rok	Junácký kmen	Dívčí kmen	Úhrn:
1945	109 253	35 660	144 922
1946	129 061	48 528	177 589
1947	100 971	34 848	135 819

¹⁵ Na I. sjezdu SČM, konaném dne 21.—24. III. 1946 v Praze, bylo uvedeno, že SČM má 447 628 registrovaných členů. V letech 1946 a 1947 počet členů SČM v důsledku útoků nekomunistických stran klesl.

¹⁶ Vzájemný poměr různých věkových skupin členstva Junáka ukazují i tato čísla, zpracovaná podle přehledu stavu v Brněnské župě uváděného v diplomové práci Ferdinanda Foita, *O mládežnické výchově* (Kritická studie o skautingu a Pionýru), Brno 1951, str. 177. (Ústřední knihovna filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně, 197/62-D).

Rok	Do 12 let	Od 13 do 16 let	Od 17 do 21 let	Nad 21 let	Celkem
1935	207	365	106	111	789
1946	203	361	136	106	806
1937	272	436	162	116	986

¹⁷ Vladimír Ferko, *Cesta k jednotě mládeže (1945—1949)*, Smena 1961, str. 59. V této práci o dějinách Svazu slovenskej mládeže je podán velmi stručný přehled vývoje slovenského Junáka na str. 59 a 60.

¹⁸ Národně socialistická strana se snažila přimět i sociální demokraty, aby souhlasili se spojením DTJ a Sokola. Srovnej o tom např. článek Františka Loubala ve *Svobodných novinách* 28. V. 1946 a odpověď Zdenka Moravského v *Právu lidu* 1. VI. 1946. K této diskusi se vrací v *Předvoji*, roč. 1946, čís. 4, str. 33 Zdenek Skoták, který zdůrazňuje, že sjednocení DTJ a Sokola je za tehdejších podmínek nemožné, protože v ČOS existuje „staré liberalistické myšlení, které je pro členy DTJ nepřijatelné“.

¹⁹ O napjatém vztahu mezi Sokolem a Junákem viz např. *Činovník*, roč. 1945, čís. 3, str. 2; roč. 1946, čís. 3, str. 40–41; č. 8–9, str. 120; roč. 1947, čís. 2, str. 22, 25, *Sokolský věstník*, roč. XLV, čís. 42, str. 616 aj.

²⁰ Ústřední státní archiv Praha, Junák 58/1945-1-X.

²¹ Dr. Rudolf Plajner, *Junáci je hnutí výběřové*, *Činovník*, roč. 1945, čís. 1–2, str. 2.

²² *Činovník*, roč. 1946, čís. 10, str. 139.

²³ Dr. Rudolf Plajner, *Otázky dne*, *Činovník*, roč. 1945, čís. 3, str. 2.

²⁴ Podrobnou zprávu o dohodě přináší Ústřední organizační věstník SČM, roč. I, čís. 1 (24. X. 1945) na str. 3.

²⁵ Nejpodrobnější zprávu z jednání junácké komise na I. sjezdu SČM, která zasedala za předsednictví Jiřiny Švermové, včetně doslovného znění rezoluce, přináší *Činovník* 1946, čís. 4, str. 55–56.

²⁶ Viz dopis ministra zemědělství J. Duriše Zemské junácké radě pro Moravu, ze dne 9. září 1946, *Činovník*, roč. 1946, čís. 8–9, str. 125.

²⁷ Srovnej Ferdinand Foit, l. c. (pozn. 16), str. 34 a n.

²⁸ Archiv ústředního výboru Čs. strany nár. socialistické, Praha, fasc. Mládež 46–47, II/62-ÚO MNS.

²⁹ Organizace Woodcraftu (tj. „lesní moudrosti“) patří ke směru skautského hnutí, který navazuje na tradice oddílů „Woodcraft-Indians“ zakládaných Thompsonem-Setonem, ne na skauting vycházející z Baden-Powella. Na junáckém sněmu v Žilině v listopadu 1945 vystoupil ještě zástupce Woodcraftu. (*Slovenští junáci sněmovali*, *Činovník*, roč. 1945, čís. 3, str. 1.) V českých zemích existovalo za první republiky několik organizací tohoto směru, např. Liga lesní moudrosti, které však po roce 1945 neobnovily svou činnost.

³⁰ Srovnej citované již práce V. Muchy (pozn. 11), F. Budského (pozn. 6) a F. Foita (pozn. 16), v nichž je podán souhrnný přehled skautských organizací v předmnichovském Československu, které se hlásily k myšlence socialismu.

³¹ Základní ideologické a politické rozdělení velkého počtu skautských organizací, jež existovaly v předmnichovské republice, odpovídalo rozmanitosti našich tehdejších politických stran, z nichž velká část se snažila podchytil pomocí skautingu mládež pro svůj politický program. Některé skautské organizace se od sebe dále odlišovaly v tom, zda více navazovaly na tradici Thompsona-Setona či Baden-Powella. Největší organizací byl Junák – Svaz skautů a skautek RCS, jež nebyl přímo závislý na žádné z hlavních našich politických stran, vycházel v podstatě z ideologie reprezentované Masarykem, jež doplňovala názorový systém Baden-Powella upravený pro naše poměry (mj. navázáním na Tyrše) A. B. Svojsíkem.

³² V citovaném (viz pozn. 23) článku *Otázky dne* z prosince 1945 je odstavec Junák a skauti DTJ, v němž se doslova píše: „Zástupci Junáka jednali se starostou DTJ, poslancem Vaverkou o spojení skautů DTJ s ústředím Junáka, jak o tom mluví 3. bod úmluvy sjednané za přítomnosti členů vlády ze zástupcem UNTV. Starosta DTJ prohlásil, že DTJ pěstují skauting 25 roků, a to s úspěchem, že se skautské výchovy vzdání nemohou a že podle jeho informací počítá se zavedením skautské výchovy i Sokol. Jednání, vedená v přátelském duchu, skončila ujištěním, že junáci a skauti DTJ budou se vzájemně podporovat a pracovat ve vzájemné shodě vedle sebe.“

³³ Přehled organizací, které byly registrovány v Mezinárodní skautské kanceláři v letech 1945–1947, je podán ve „*Zprávě o 11. skautské mezinárodní konferenci 19. srpna v Maisson*“, *Činovník*, r. 1947, č. 7, str. 99.

³⁴ Vladimír Ferko, l. c., str. 59–60.

³⁵ Tak například časopis *Činovník* zavedl v roce 1947 pravidelnou hlídku nazvanou „Bratr náčelník a sestra náčelní hovoří...“.

³⁶ Dr. Rudolf Plajner, *Obnova řádu v Junáku*, *Činovník* 1946, čís. 1, str. 2.

³⁷ O práci Komise mládeže KSC v souvislosti s uplatňováním řídicí úlohy strany vůči mládeži viz též D. Čahová, *Boj KSC za jednotu mládeže v letech 1945–1948*, Sborník filosofické fakulty Brněnské university, řada G, 1960.

³⁸ Konstatování, i když poněkud nadsazené, že „jedinou konsolidovanou pokrokovou silu v Junáku tvořili pokrovní činovníci z Brna“, je vyjádřeno v několika rozbořech Ústřední komise mládeže KSC i v hodnocení ÚV SČM z roku 1948.

³⁹ Brněnskou skupinu junáckých činovníků komunistů tvořilo asi dvacet soudruhů, z nichž část pracovala současně i v KV SČM. Patřili k ní ze známějších pracovníků KSC např. pozdější univ. profesor dr. Gustav Riedel, dále i vedoucí katedry dialektického a historického materialismu dr. Josef Solař, poslanec UNS F. Stopka, inž. arch. E. Škarda, inž. Jos. Stefan atd.

⁴⁰ Výtisk *Junáckého manifestu* (publikovaného 16. ledna 1948), dále záznamy z diskusí

o jeho koncepci v Zemské junácké radě i jeho hodnocení UKM KSC mi zapůjčil spolu s jinými doklady z osobního archivu dr. Josefa Solaře, jemuž tímto děkuji.

⁴¹ Homogenní oddíly byly zvláště silné a Moravě, zejména ve Wolkerově župě, tj. na Olomoucku. V Čechách tvořili nejsilnější pravicovou skupinu v Junáku mladí národní socialisté, jejichž časopis *Mladé proudy* věnoval od roku 1947 pravidelnou hlídku problematice Junáka.

⁴² Dr. Rudolf Plajner, Na okraji junáckého sněmu, *Činovník*, 1947, č. 4, str. 130.

⁴³ V osobním archivu Josefa Solaře je zachována vzájemná korespondence Junáků-komunistů, z nichž je zřejmé, že před zlínským sněmem uvažovali o tom, že v případě odtržení Junáka od Svazu mládeže vytvoří socialistickou skautskou organizaci při SCM, jak existovala i v předválečném období při Federaci proletářské tělovýchovy.

⁴⁴ Myšlenka o zřízení nově dětské organizace, zruší-li zlínský sněm kolektivní členství Junáka v SCM, je vyslovena v článku zástupce generálního tajemníka SCM Karla Šnýdra, *Zvířetní pokrokové síly v Junáku?*, *Práce mladých*, časopis funkcionářů SCM, leden 1948. Výslovně o možnosti zřízení Pionýrské organizace mluvili zástupci SCM na schůzích junáckých oblastí a zemských sněmech, jak o tom svědčí v archivu ÚV SCM zachovaná zpráva o konferenci středomoravské oblasti Junáka, kde člen ÚV SCM a předseda KV SCM v Brně „... *Jan Macků v závěru připomněl možnost vytvoření pionýrů v případě odtržení Junáka od SCM*“ (citováno z archivu ÚV SCM, 1948-2/22).

⁴⁵ V některých pramenech je uváděn název Ústřední akční výbor Junáka (ÚAVJ). Užívám dále názvu AVÚJ, jehož je používáno v oficiálních publikacích tohoto orgánu, např. v označení vydavatele *Činovníka*.

⁴⁶ Srovnej zprávu V. Hájka, tajemníka ÚV SCM, o konferenci pracovníků dětských organizací v Budapešti, *Archiv ÚV SCM 1948-2/22*.

⁴⁷ Viz prohlášení „*Začlenění junáka do SCM*“, *Mladá fronta*, 12. III. 1948.

⁴⁸ Viz projev generálního tajemníka SCM Stanislava Pošusty na celostátní konferenci SCM, *Mladá fronta*, 10. IV. 1948, dále také *Činovník 1948*, čís. 4.

⁴⁹ Zápis ze zasedání UKM KSC 7. XII. 1948 (archiv ÚV KSC 28-13).

⁵⁰ Viz např. inž. E. Skarda, předseda komise Lesních škol při AVÚJ, *Kdo vede, musí vést dobře*, *Činovník*, 1948, čís. 4, str. 56.

⁵¹ Viz článek *Junácké zrcadlo*, *Činovník*, roč. 1948, č. 4.

⁵² Srovnej články Josefa Solaře, *Co dělat?* (námět k diskusi), *Činovník*, 1948, čís. 7, str. 110, a *Co tedy dělat?* (pokračování v diskusi), *Činovník 1948*, čís. 8, str. 126 a n.

⁵³ Činnost organizace polských harcerů, zastavená po budapeštské konferenci představitelů mládežnických organizací lidovědemokratických zemí, byla v roce 1957 v souvislosti s kritikou období kultu osobnosti obnovena. Je to dnes jediná organizace skautského typu v zemích socialistické soustavy. Nebyla však ani v minulosti a ani dnes organizována v Mezinárodní skautské kanceláři v Londýně. Blíže o historii harcerů viz Ferdinand Foit, l. c., (pozn. 16), str. 34-39.

⁵⁴ *Činovník*, roč. 1948, čís. 7, 8, 9, 10.

⁵⁵ Viz *Rovnost 15. V. 1949*, *Dnes bude otevřen Dům pionýrů*. (V této souvislosti připomínám, že zásluhu při jeho zřizování měl tehdejší poslanec KSC a dlouholetý činovník Junáka Ferdinand Stopka.)

⁵⁶ Protokol sjezdu Československého svazu mládeže, 7.-11. června 1950, str. 43, vydal ústřední výbor ČSM v *Mladé frontě*.

⁵⁷ Viz například článek *Pracovní porady Lesních škol*, *Rovnost 5. X. 1948*.

⁵⁸ Viz texty *Co je Junák*, *Dějinná cesta junáctví*, *Stará a nová cesta junáctví* atd. od Milana Skalníka, dr. Růženy Vančurové, Josefa Solaře atd. (Z archivu J. Solaře.)

⁵⁹ Alois Poledňák, *Skauting ve službách podněcovatelů války*, *Mladá fronta*, Praha 1953.

⁶⁰ Alois Poledňák, l. c., str. 74.

⁶¹ Srovnej například s obsahem knihy A. B. Svojsík—Jan Novák, *Základové skautingu*, I. část, Praha 1920, podávající na 600 stranách přehled základních znalostí ze zoologie, botaniky, mineralogie, geologie, astronomie, zeměpisu, tělovědy, dějepisu a archeologie, s nimiž se měli junáci postupně seznamovat.

⁶² Alois Poledňák, l. c., str. 22, 35, 56, 57 atd.

⁶³ Jména některých z nich, např. Jiřího Wolkera, Františka Piška, prof. Miloslava Matouška atd., jsou uvedena v cit. pracích V. Muchy (pozn. 11), F. Budského (pozn. 6).

⁶⁴ Protokol VI. sjezdu KSC, str. 282, citován podle Františka Budského, l. c., str. 160.

‘THE JUNÁK’ (CZECH BOY-SCOUT ORGANISATION) AND THE FORMING OF THE UNITED YOUTH ORGANISATION

In the present article the authoress describes the development of the boy-scout's organisation in Bohemia and Moravia after 1945. Up to now this subject has been almost fully neglected by the historians of our post-war youth movement.

‘The Junák’ resumed its activities in May, 1945. The form of its organisation was much the same as it had been created by uniting all scout's organisations under the pressure of the post-Munich government in 1939 (with the exception of Spartacus' Scouts of Labour whose activities were prohibited).

The authoress investigates the development of our scout's organisation in connection with the effort to create a united youth organisation. She evaluates both the objective and subjective conditions on the grounds of which in September 1945 the ‘Junák’ was received as a collective member into the Union of Czechoslovak Youth. The following part of the article contains an analysis of the ideological and political struggle inside the scout organisation in 1946—1948. At that time the Czechoslovak political parties were trying to get as many young people for their programmes as possible, including the ‘Junák’ members. In this connection the effort of the scouts — Communist Party members — is shown who wished to bring the work of the organisation in accord with the given stage of the national and democratic revolution. It is demonstrated especially on the ‘Junák’ manifesto which was worked out by the regional leaders at Brno and on the contents of the boy-scout journal ‘Plameny’. This effort is described also from the historical viewpoint and successful activities of the ‘red scouts’ in the pre-Munich Republic are mentioned (Union of Socialist Scouts, Spartacus' Scouts of Labour).

Subsequently the attitude of the ‘Junák’ towards the February events in 1948 is described. At that time the right-wing leaders of the ‘Junák’ refused to support the new government of the National Front; that's why the progressive functionaries formed a new leadership which in 1948—1950 strove for a Socialist transformation of the organisation. At the same time the Young Pioneer organisation was created and by the end of 1950 a great majority of young people between 9—15 became its members. For this reason the ‘Junák’ was dissolved on January 1st, 1951.

At the end of the article the authoress mentions the wrong forms of criticisms which in the years of personality cult led not only to the refusal of the liberal ideology of Baden-Powell, but also to the rejection of some correct methods of work with young people which the scout organisation had adopted. These methods could have been used in the new Pioneer organisation. Only now some detachments are returning to them.

Translated by M. Vácha